

יד מהרש"א

מסכת פסחים

פרק מקום שנהגו

מדף נ. עד דף נז.

ב' דר"ח תמוז תשע"ג

מפתח

דף נ.	3
תד"ה מקום שנהגו	3
דף נ:	4
רש"י ד"ה מאי איריא	4
דף נא.	5
תד"ה אי אתה רשאי	5
תוספות בא"ד ורשב"א אומר	7
תד"ה רבה בר בר חנה	9
דף נא:	10
תד"ה כל הספחים	10
תד"ה כגון אנא	15
דף נב.	16
תד"ה ביישוב לא עבידנא	16
תד"ה הכובש ג' כבשים	18
דף נב:	19
תד"ה עד שיכלה	19
בא"ד והיינו	20
דף נג.	21
תד"ה מפני שנראה כמקדיש קדשים בחוץ	21
באמצע דיבור ועל כרחך טעמא	21
דף נג:	22
רש"י ד"ה ה"ג לא ר' שמעון	22
דף נד.	24
תד"ה אלא בני שעיר	24
דף נד:	25
תד"ה אין תענית צבור	25
גמרא ומי אמר ר' יוחנן הכי	27
דף נה.	29
רש"י ד"ה מעיקרא תנא ותוספות ד"ה מדקאמר ר' מאיר	29
דף נה:	31
תד"ה ואם מתיירא	32
דף נו:	33
בא"ד וקצת תימא	33
דף נז.	35
תד"ה אלא מפני	35

דף נ.

תד"ה מקום שנהגו

תוספות בד"ה מקום שנהגו כו' ומשמע התם דמדאורייתא אסורה כו' עכ"ל ותלמודא דידן נמי מצי סבר האי טעמא ודפריך לקמן מאי איריא ע"פ אפילו ערב שבת ויום טוב נמי דתניא כו' ולא משני דבע"פ אסור מדאורייתא מה"ט דאמרינן בירושלמי דהא לא משתמע ממתניתין וברייתא לפלוגי בהכי דבתרוייהו אסור סתם משמע ודו"ק:

(1) משנה

(א) מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין

(ב) ובמקום שנהגו שלא לעשות מלאכה עד חצות אין עושין

(2) ברייתא

(א) אסור לעשות מלאכה בערב יום טוב

(3) גמרא

(א) קשיא

(i) למה לה למשנה למיתני איסור מלאכה בערב פסח

(ii) מברייתא כבר ידענא דאית בי' איסור מלאכה דמאי שנא ערב פסח משאר ערבי ימים טובים

(4) תוספות

(א) ירושלמי

(i) מלאכה בערב פסח אסור מדאורייתא

(ii) מלאכה בשאר ערבי ימים טובים אינו אסור אלא מדרבנן

(5) מהרש"א

(א) קשיא

(i) אמאי לא משיבין בגמרא דמחמת הא גופה דאיסורו מדאורייתא שונה ערב פסח משאר ערבי ימים טובים טוב ולהכי קתני משנה דידן דין ערב פסח במיוחד

(ב) תירוצ

(i) אין הכי נמי דיכול להיות אשר בבלי מודה לירושלמי דדין ערב פסח דאורייתא היא שלא כדין שאר ערבי ימים טובים דאינו אלא דרבנן

(ii) אבל לא יתכן דלמילף שינוי זו תנא דין ערב פסח במיוחד במשנה דהרי בין במשנה לגבי ערב פסח ובין בברייתא ליכא שום רמז לחילוק זה

דף נ:

רש"י ד"ה מאי איריא

[דף נ עמוד ב] בפירש"י בד"ה מאי איריא ע"פ כו' ול"ל למתני חצות לאשמועינן הך דיוקא הא כו' עכ"ל ר"ל דלא ה"ל למתני עד חצות אלא ה"ל למתני מקום שנהגו לעשות מלאכה בע"פ עושין דע"כ לא הוה מנהגא אלא עד חצות דמחצות ואילך איסור נמי איכא דלא גרע משאר ע"ש ויו"ט וק"ל:

בד"ה מן המנחה ט' שעות ומחצה עכ"ל מדברי מהרש"ל שט"ס הוא ע"ש וכ"ה במרדכי דמן המנחה ולמעלה דנקט הכא היינו מנחה גדולה והוא חצי שעה אחר חצות ע"ש וק"ל:

(1) ברייתא כמבואר בגמרא

(א) אסור לעשות מלאכה בערב שבת ובערב יום טוב מן המנחה ולמעלה

(2) משנה

(א) דין מלאכה בערב פסח עד חצות במנהגא תליא

(3) גמרא כמבואר ברש"י ומהרש"א

(א) קשיא

(i) מספיק הי' למשנה למיתני אשר דין מלאכה בערב פסח במנהגא תליא מבלי להוסיף "עד חצות"

(ii) ואנא ידענא

(1) דכיון דבברייתא קתני אשר כל ערב שבת וערב יום טוב אסור במלאכה מן המנחה ולמעלה

(2) מוכרח דבמשנה דקתני דבמנהגא תליא מילתא דיקא לפני מנחה משתעי

(ב) תירוץ

(i)

(ii) בשאר הימים לא מתחיל איסור מלאכה עד מן המנחה ומעלה

(iii) לכן איצטריך משנה להוסיף דבערב פסח אסור כבר מן חצות שהיא סמוך ומקודם למנחה

(4) רש"י

(א) "מנחה" משמעו מנחה קטנה דהיינו ט' שעות ומחצה

(5) מהרש"ל

(א) קשיא

(i) מובן דבגמרא מדמין "סמוך למנחה" לחצות

(ii) ותיקשי דלרש"י סמוך למנחה משמעו סמוך למנחה קטנה

(ב) תירוץ

(i) טעות סופר הוא ברש"י ובמקום מנחה קטנה צריכין למיגרס מנחה גדולה דהיינו שש שעות וחצי

ונמצא אשר "סמוך למנחה" היינו חצות

דף נא.

תד"ה אי אתה רשאי

[דף נא עמוד א] תוספות בד"ה אי אתה רשאי להתיר כו' וא"ת א"כ אמאי קאמר דילמא אתי כו' כיון דידעי שהוא פ

טור כו' עכ"ל ולעיל מיניה דהא דקאמר אי רובא אורז כו' דילמא משתכחא תורת חלה כו' לא תקשי להו הא ידעי שאורז פטור מן החלה דמ"מ כיון שהחלה בדגן לא שכיחא משתכחא כל תורת חלה משא"כ הכא דרובא דגן אכלי כיון דלא משתכחא תורת חלה וידעי שהאורז פטור היאך אתי לאפרושי מפטור על חיוב כו' וק"ל:

(1) גמרא בחולין

(א) אנשי בית שאן נהגו איסור בדבר ואתא רבי והתירו

(2) ברייתא

(א) דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם

(3) תוספות

(א) קשיא

(i) עובדא דרבי סותר לברייתא

(ב) תירוץ

(i) הך ברייתא ד"אי אתה רשאי" לא איירי אלא באופן דאותן האוסרין יודעין דמן הדין מותר ודמהלך שלהן אינו אלא חומרא בעלמא

(ii) מה שאין כן אנשי בית שאן דטעו וחשבו אשר איסור שלהן דינא הוא ולכן שפיר עבד רבי להתירן

(4) גמרא דידן כמבואר בתוספות

(א) עובדא

(i) בני חוזאי הפרישו חלה מן האורז וידעו דמן הדין לא מפרישין חלה מן האורז ואשר מהלך שלהן אינו אלא חומרא בעלמא

(ii) ואתא רב יוסף והתיר לפנייהן והורה להן שלא יפרישו חלה מן האורז

(ב) קשיא

(i) הרי קבענו דהיכא דידעו הדין לא מתירין לפנייהן

(ג) תירוץ דרב אשי

(i) חלק א'

(1) הא דקבענו אשר לא מתירין לפנייהן היכא דאותן האוסרין יודעין דמן הדין מותר ודמהלך שלהן אינו אלא חומרא בעלמא היינו דוקא בדחוששין דאם מתירין משתכחא הדין כל עיקר

(2) כגון אלו בני חוזאי היו רובן אורז אכלי לא היינו מתירין כלומר לא היינו אומרים אשר לא יפרישו עוד על האורז דאע"ג דידעו דמן הדין מפרישין חלה על דגן ולא על האורז מ"מ חוששין דאלו אומרים להם שלא יפרישו עוד על האורז משתכחא תורת חלה כדנבאר עוד להלן

(ii) חלק ב'

- (1) ברם בני חוזאי בקושטא רובן דגן אכלי
- (2) ואף אלו אומרין להן שלא יפרישו חלה מן האורז לא משתכחא תורת חלה
- (3) ולא זו לבד אלא דעדיף להתירן בפניהם ולמימר להו שלא יפרישו חלה על האורז דאי לאו הכי וימשיכו להפריש על האורז יכול להיות דיפרישו בטעות מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב

(5) תוספות

(א) קשיא

- (i) כשרובן אוכלין דגן אמאי חיישית דאם מניחן להפריש חלה על האורז יטעו ויפרישו מן החיוב על הפטור וכו'
- (ii) הרי אמרת דיודעין דמן הדין מפרישין חלה על הדגן ולא על האורז

(6) מהרש"א

(א) קשיא

- (i) הוה להו לתוספות להקשות נמי ככה ברובן אורז אכלי:
- (1) אמאי חיישינן דאלו מתירן ואומרים להם שלא להפריש על האורז משתכחא תורת חלה
- (2) הרי אמרת דיודעין דצריכין להפריש חלה על הדגן

(ב) תירוץ

- (i) ברובן אורז אכלי הגם דיודעין דאיכא דין חלה לגבי דגן משתכחא תורת חלה אם נאמר להן שיפסיקו מלהפריש חלה על האורז דמתוצאת דבריננו לא יפרישו על האורז ומחמת דרובן אורז אכלי לא יפרישו אף על הדגן
- (ii) משא"כ ברובן דגן אכלי ויודעין דמן הדין אורז פטור מן החלה ודגן חייב בחלה שפיר מקשי תוספות למה חושש רב אשי דאלו מניחין להן להמשיך ולהפריש על האורז יבואו להפריש מן הפטור על החיוב ומן החיוב על הפטור

תוספות בא"ד ורשב"א אומר

בא"ד ורשב"א אומר דלק"מ ממתני' דרב אשי דמוקי מתני' באין דעתו לחזור ובכותאי כו' עכ"ל ק"ק אהאי תירוצא דמ"מ המקשה דלא מסיק אדעתיה לפלוגי בין דעתו לחזור ובין אין דעתו לחזור אדמקשה ממתני' ארבה בב"ה לקמן תקשי ליה הכא ממתני' אברייתא ועיין ברא"ש ודו"ק:

(1) משנה

- (א) ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין
(ב) נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם

(2) ברייתא

- (א) דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם

(3) גמרא

- (א) רבה בר בר חנה הלך מארץ ישראל אשר שם היו מקילין לאכול אייתרא ואתא לבבל דשם היו מחמירין שלא לאכול אייתרא ואף על פי כן אכל אייתרא בבבל

(ב) קשיא

- (i) הרי קבענו במשנה דנותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם

(ג) תירוץ דאביי

- (i) שאני מי שבא מארץ ישראל לבבל דאנן כייפינן להו ולכן לא נותנין עליו חומרי בבל שהלך לשם

(ד) תירוץ דרב אשי

- (i) שאני מי שדעתו לחזור למקום שמקילין בו שלא נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם

(ii) ורבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה

(4) תוספות

(א) קשיא

- (i) כיון דקתני בברייתא אשר במקום שהלך לשם "אי אתה רשאי להתירן בפניהם" משמע דדיקא בפני בני מדינה או כותאי אינו רשאי להתיר אבל בפני חכמים או לעצמו מותר

(ii) ותיקשי דבמשנה קתני נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם למילף דלעצמו נמי אסור

(5) תירוץ

- (א) אף ליישב קושיא זו סמכינן בעיקר על תירוצי דאביי ורב אשי

(i) דהיינו לאביי תריץ

(1) דבמשנה מחמירין משום

(א) דלעצמו ולחכמים איירי בבא מבבל לארץ ישראל

(ב) ולכותאי איירי בכל ענין

(2) ובברייתא מקילין לעצמו ולחכמים משום דאיירי בבא מארץ ישראל לבבל

(ii) ולרב אשי תריץ

(1) דבמשנה מחמירין משום

(א) דלעצמו ולחכמים איירי באין דעתו לחזור למקום דמקילין בו

(ב) ולכותאי איירי בכל ענין

(2) ובברייתא מקילין לעצמו ולחכמים משום דאיירי בדעתו לחזור למקום דמקילין בו

(6) מהרש"א

(א) קשיא

(i) הך מקשן שהקשה קושייתו ממשנה לרבה בר בר חנה מוכרח דלא סליק אדעת' תירוצי של אביי ורב אשי

(ii) ועדיף הוה לי' להקשות אשר ברייתא סותרת למשנה

תד"ה רבה בר בר חנה

בד"ה רבה בב"ח דעתו כו' ק"ק דהשתא לצדדין קתני חומרי מקום שיצא כו' עכ"ל ק"ק אמאי לא תקשי להו בכה"ג לעיל מיניה לאביי דמוקי הכא חומרא מקום שהלך לשם מבבל לארץ ישראל ובחולין מוקי חומרא מקום שיצא משם מא"י לבבל והיינו לצדדין ודו"ק:

(1) משנה

(א) נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם

(2) גמרא

(א) אביי

(i) מי שהלך מבבל לארץ ישראל נותנין עליו חומרי ארץ ישראל שהלך לשם

(ii) ומי שהלך מארץ ישראל לבבל נותנין עליו חומרי ארץ ישראל שהלך משם

(ב) רב אשי

(i) מי שדרכו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם

(ii) ומי שאין דרכו לחזור נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם

(3) תוספות

(א) קשיא

(i) לרב אשי לצדדין קתני

(ii) דבשום מקרה לא נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וגם חומרי מקום שיצא משם

(4) מהרש"א

(א) קשיא

(i) הוה להו לתוספות להקשות אף לאביי דלצדדין קתני

(ii) דאף לדידי' בשום מקרה לא נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וגם חומרי מקום שיצא משם

דף נא:

תד"ה כל הספחים

דף נא עמוד ב] בד"ה כל הספחים כו' דהתם מיירי בספחים שגדלו בו' בהיתר ונכנסו בשביעית ונשתהו עד לאחר הביעור כו' עכ"ל הוצרכו למימר בנשתהו עד לאחר הביעור לפי' ר"ת דלעיל דספחי כרוב בשביעית שרי וכדמסיימי דבריהם והך דשמעתין איירי בשביעית עצמה כדמפר"ת אבל לשיטת ר"נ גאון שכתבו התוספות לקמן דספחי כרוב בשביעית נמי אסור לא איצטריכו למימר הכא בנשתהו עד לאחר ביעור וכ"כ מהרש"ל מיהו קשה דמשמע מדבריהם אלו דבשאר ספחים בגדלו בששית אפילו נשתהו עד לאחר הביעור לא אתי לאחלופי בהנהו שגדלו בשביעית ולקמן גבי אתרוג הקשו התוספות דלאחר הביעור איכא למטעי ביה באתרוג אף על גב דמסתמא אינו גדל מהר בזמן מועט כמו כרוב ויש ליישב לחד תירוצא שכתבו לקמן גבי אתרוג דאיירי כשלקטן בתחלת שביעית וה"נ איירי הכא בגדלו בו' ולקטן בתחלת שביעית ונשתהו אח"כ עד לאחר ביעור ועוד נראה דלפי מה שכתבו התוספות לקמן בירק אזלינן בתר לקיטה צ"ל דאיירי הכא בגדלו בו' ונלקטו בו' וא"כ הוא קשה כיון דבספחי כרוב איכא למטעי שיסברו שגדל ונלקט בשביעית ה"נ איכא למיחש בשאר ספחים לאחר הביעור דאיכא למטעי ויש ליישב דלא אזלינן בתר לקיטה אלא לענין דין שביעית סחורה ושאר דינין אבל לאכילה שרי ירק הנלקט בשביעית וגדל בו' דזה לא הוי דין ז' בדברים אחרים וכן מוכח מדברי התוספות לקמן ועיין בזה באורך בר"ש פ"ט דשביעית ודו"ק:

בא"ד ולא משמע הכי כו' עכ"ל ר"ל דלא משמע דר"ש איירי בשמינית מההיא דירושלמי שהביאו התוספות לעיל דקאמר בהדיא דההוא גברא מלקט ספחי כרוב בשביעית הוה וא"ל לר"ש ולא את הוא דשרית ליה וק"ל:

בא"ד אבל לרבנן דפליגי עליה ליכא למגזור כו' עכ"ל והקשה מהרש"ל הא לרבנן נמי איכא למגזור משום שאר ספחים דלאחר הביעור אסורין אף לרבנן מדאורייתא ע"כ תוכן קושייתו והאריך ליישב ע"ש ול"נ ליישב דכיון דבשאר ספחים נמי בכדי שיעשו כיוצא בהן לא אסירי אלא מדרבנן שיסברו שלקטו בשביעית ואסירי לאחר הביעור ליכא למגזור ביה ספחי כרוב אבל לר"ע דנלקט בז' אסור בשאר ספחים אף קודם ביעור מדאורייתא דהיינו לאכול בז' יש לגזור ביה אף בספחי כרוב קודם ביעור וק"ל:

(1) ברייתא דידן לגבי איסור שביעית

רבנן דר' עקיבא	ספחין מותרין	
ר' עקיבא	ספחין אסורין	
ר' עקיבא לפי רבנן דר' שמעון	שאר ספחין אסורין	ספחי כרוב אסורין בגזרה אטו שאר ספחין
ר' עקיבא לפי ר' שמעון	שאר ספחין אסורין	ספחי כרוב מותרין דלא גזרינן אטו שאר ספחין

(א) להלן נבאר אלו איסור ספחין דאורייתא הוא או דרבנן ואלו איסור זה מתחיל עוד לפני זמן ביעור

(2) משנה במסכת שביעית

ר' שמעון לפי ר' עקיבא	שאר ספחין מותרין	ספחי כרוב אסורין
-----------------------	------------------	------------------

(א) להלן נבאר טעמא דר' שמעון במשנה מחמיר לספחי כרוב ובברייתא מיקל לספחי כרוב

3) שיטת רבינו תם בברייתא

(א) חלק א'

- (i) כולי עלמא מודי אשר ספיחין דגדלין בשנה ז' אסורין מזמן ביעור ואילך
 (ii) הי לך שיטת תנאי בברייתא לגבי דין ספיחין לפני זמן ביעור בגדלו בשנה ז'

	ספיחין שגדלין בשנה ז' אסורין דיקא לאחר זמן ביעור	רבנן דר' עקיבא
	ספיחין שגדלין בשנה ז' אסורין אפילו לפני זמן ביעור	ר' עקיבא
לר' עקיבא ספיחי כרוב לפני זמן ביעור אסורין בגזרה דרבנן אטו שאר ספיחין	הך איסור דר' עקיבא לשאר ספיחין לפני זמן ביעור מדאורייתא הוא	רבנן דר' שמעון לפי ר' עקיבא
לר' עקיבא ספיחי כרוב לפני זמן ביעור מותרין אפילו דרבנן דלא גזרינן אטו שאר ספיחין	הך איסור דר' עקיבא לשאר ספיחין לפני זמן ביעור דאורייתא הוא	ר' שמעון לפי ר' עקיבא

(ב) חלק ב'

(i) מהרש"א

- (1) כיון דר' שמעון ורבנן דר' שמעון פליגי באלו לר' עקיבא ספיחי כרוב אסורין מדרבנן לפני
זמן ביעור היכא דגדלו בשנה ז'
 (2) מוכרח דס"ל תרוייהו לר' עקיבא דדיקא שאר ספיחין אסורין דאורייתא לפני זמן ביעור
בגדלו בז' אבל ספיחי כרוב מותרין דאורייתא לפני זמן ביעור

(ג) חלק ג'

(i) אינו מעניננו הא דמדאורייתא שונה דין ספיחי כרוב מדין שאר ספיחין

(4) שיטת רבינו תם במשנה במסכת שביעית כמבואר לרבינו תם על ידי רבינו נסים גאון

- (א) ספיחי כרוב גדלין במהירות ביחס לשאר ספיחין
 (ב) משנה במסכת שביעית איירי בספיחי כרוב ושאר ספיחין שגדלו בהיתר החל בשנה ו' ונשתהו ולא
נלקטו עד זמן הביעור בשנה ז'
 (ג) אף שאר ספיחים שאינן גדלים מהר כספיחי כרוב מ"מ גדולים הרבה באותו זמן ארוך דמתחיל בשנה
ו' ונגמר בזמן הביעור בשנה ז'
 (ד) בני אדם שרואין שאר ספיחין גדולין דאינן גדלין במהירות נוקטין כבקושטא אשר גדלו בהיתר החל
משנה ו'
 (ה) מה שאין כן בני אדם שרואין ספיחי כרוב גדולין נוקטין בטעות אשר גדלו במהירות ובאיסור החל
בשנה ז'
 (ו) ר' שמעון אית לי'

(i) ראשית

- (1) כדי שלא יטעו הרואים למימר דליכא איסור דאורייתא לספיחי כרוב אשר הם חושבין
שגדלו באיסור בשנה ז' עד שעת ביעור צריכין למיגזר אשר ספיחי כרוב אסורין אפילו
באופן דבקושטא גדלו בהיתר החל בשנה ו'

(ii) אבל

- (1) לשאר ספיחין לא צריכין למיגזר מידי אם גדלו בהיתר החל בשנה ו'
 (2) דלא יטעו אינשי למימר בטעות אשר גדלו באיסור בשנה ז' עד זמן הביעור

- (ז) רבנן דר' שמעון אית להו דגוזרין ספיחי כרוב אטו שאר ספיחין
- (5) המשך מהרש"א ד"ה כל הספיחין
- (א) שאלה
- (i) אמאי איצטריך רבינו תם למימר דמשנה במסכת שביעית איירי בספיחין שנשתהו עד זמן ביעור בשנה ז'
- (ב) תשובה
- (i) היינו טעמא דקבענו לרבינו תם אשר ספיחי כרוב – אף בגדלו בשנה ז' – אינן אסורין מדאורייתא לר' עקיבא לפני זמן ביעור
- (6) עוד בהמשך מהרש"א
- (א) הקדמה א'
- (i) אתרוגים דומין לשאר ספיחין דאינן גדולים מהר כספיחי כרוב
- (ב) הקדמה ב'
- (i) בסוף ד"ה כל הספיחין מקשי תוספות דליאסר מדרבנן להשתמש באתרוג שגדל בשנה ו' ונשתהה עד זמן ביעור בשנה ז' מחשש שהרואה יטעה ויאמר דמשתמשין באתרוג דגדל בז'
- (ג) קשיא
- (i) הרי קבענו לרבינו תם אשר דבר שאינו גדול מהר לא יטעה הרואה למיטעי ולמימר דגדל בשנה ז' היכי דבקושטא החל ליגדל בשנה ו'
- (ד) תירוץ לפי מהלך אחד בתוספות להלן
- (i) אין הכי נמי
- (1) אשר אתרוג שגדל בשנה ז' עד שעת ביעור בשנה ז' קטן הוא לגבי אתרוג שגדל בו' עד שעת ביעור בז'
- (2) ודלכן לא יטעה הרואה לומר אשר אתרוג שגדול מן שנה ו' עד זמן ביעור בז' בקושטא לא גדל אלא בשנה ז'
- (ii) והך קושיית תוספות להלן לא נחית אלא לאתרוג שגדל בו' ונלקט בו' לפני הזמן שבו יהי' זמן הביעור לאח"כ בשנה ז' ונשתהה אח"כ בתלוש עד זמן הביעור בשנה ז'
- (iii) דהרי גודל אותו אתרוג דומה לגודל אתרוג שגדל בז' עד שעת הביעור בז' ולכן מצי הרואה למיטעי בי'
- (7) עוד בהמשך מהרש"א
- (א) הקדמה
- (i) בירק אזלינן בתר לקיטה לסחורה ולשאר ענייני שביעית
- (ii) ולכאורה אף לגבי איסור אכילה אזלינן בתר לקיטה וכדי דלא ליהוי איסור דאורייתא בספיחין שגדלו בו' איצטריך שיילקטו בו' ולא בז'
- (ב) קשיא
- (i) אם כן אף בשאר ספיחין הוה לן למיחש דלמא טעי אינשי
- (ii) דהרי – בדומה להא דקבענו לאתרוג – שאר ספיחין שגדלו בו' ונלקטו בו' גדלן שוה לשאר ספיחים שגדלו בז' ונלקטו בז'

ג) תירוץ

(i) בירק אזלינן בתר לקיטה דיקא לגבי דיני סחורה ולשאר דיני שביעית מסוימים אבל לא לגבי איסור אכילה

(8) שיטת רבינו נסים בברייתא

(א) חלק א'

(i) קבענו לרבינו תם

(1) דברייתא איירי בספיחין דגדלו בז'

(2) ודר' עקיבא אית לי' דבספיחי כרוב דגדלו בז' ליכא איסור דאורייתא לפני זמן ביעור

(3) ודר' שמעון ורבנן דר' שמעון קא מיפלגי אלו לר' עקיבא מיהת איכא איסור דרבנן לספיחי כרוב לפני זמן ביעור

(ב) חלק ב'

(i) רבינו נסים פליג ארבינו תם ואית לי' דלר' עקיבא ספיחי כרוב שגדלו בז' אסורין מדאורייתא אפילו לפני זמן ביעור

(ii) קשיא

(1) אם כן אמאי פליגי ר' שמעון ורבנן דר' שמעון בברייתא לגבי ספיחי כרוב שגדלו בז' אלו אסירי מיהת מגזרה דרבנן

(iii) תירוץ

(1) רבינו נסים אית לי'

(א) דברייתא לא איירי בספיחין שגדלו בז'

(ב) אלא איירי בספיחין שגדלו בשנה ח' לפני זמן כדי שיעשו לאחר שנה ז'

(2) דהיינו

(א) דר' שמעון ורבנן דר' שמעון אית להו תרווייהו אשר שאר ספיחין שגדלו בשנה ח' לפני זמן כדי שיעשו אסורין מדרבנן

(i) אולי יקרה אשר שאר ספיחין גדלין מהר בשנה ח' ואתי למיטעי ולמימר אשר הני שאר ספיחין דמותרין ודאי דגדלו החל בשנה ז'

(ii) דבדרך כלל לא גדלין מהר ולא מסתבר שנעשו כל כך גדולים בשנה ח' לחודי'

(ב) אבל לגבי ספיחי כרוב

(i) ר' שמעון אית לי' דלא צריכין למיגזר מידי דכולי עלמא ידעי דגדלי מהר ודיכול להיות דגדלו בשנה ח'

(ii) ורבנן דר' שמעון אית להו דגוזרין לספיחי כרוב אטו שאר ספיחי

(9) המשך תוספות על שיטת רבינו נסים גאון בברייתא

(א) הני גזירות דרבנן דר' שמעון ור' שמעון בספיחין שגדלו בשנה ח' אין להן מקום אלא לר' עקיבא דאית לי' דמיהת ספיחין דבקושטא גדלו בז' אסורי מדאורייתא אפילו לפני זמן ביעור

(ב) דאלו רבנן דר' עקיבא אית להו דמותרין מדאורייתא לפני זמן ביעור ולכן לית למיגזר להן מידי בשנה ח'

10) מהרש"ל

(א) קשיא

(i) קבענו בתחלת דיבור זה אשר רבנן דר' עקיבא מודי דמיהת לאחר זמן ביעור אסורי מדאורייתא הני ספיחין שגדלו בז'

(ii) ותיקשי דאף לרבנן דר' עקיבא ליאסרי רבנן לספיחין שגדלו בשנה ח' – דמסתמא היינו לאחר זמן ביעור של ספיחי שנה ז' – דלמא אתי למיטעי ולמימר אשר גדלו בז' וכבר עבר עליהן זמן ביעור ואסורין מדאורייתא

(ב) תירוץ א'

(i) מהיכי תיתי

(ii) הרי מצינו לאוקמא לברייתא בשנה ח' בעוד לא הגיע זמן ביעור דשנה ז'

(ג) תירוץ ב'

(i) בברייתא איתא כל ספיחין אסורי

(ii) ואיכא מיני ספיחין דלית להם ביעור כל עיקר

11) מהרש"א – תירוץ אחרת לקושיית מהרש"ל

(i) לרבנן דר' עקיבא

(1) אין הכי נמי דגזרינן אפילו לר' שמעון אשר שאר ספיחין אסורין מדרבנן תוך בכדי שיעשו בשנה ח' כיון דיכולין למיטעי שלקטו בז' לאחר הביעור אשר אז אסור דאורייתא

(2) אבל מחמת דבשנה ז' ליכא איסור אלא לאחר זמן הביעור לא מסתבר אשר רבנן דר' שמעון יחמירו כל כך למיגזר נמי ספיחי כרוב אטו שאר ספיחין

(ii) מה שאין כן לר' עקיבא

(1) דלדידי' חמיר שנה ז' כל כך אשר שאר ספיחין אסורי מדאורייתא באכילה אפילו לפני זמן ביעור

(2) ויכול להיות דרבנן דר' שמעון בשנה ח' מחמירי למיגזר על ספיחי כרוב אטו שאר ספיחין

12) שיטת רבינו נסים גאון במשנה במסכת שביעית

(א) שאלה

(i) האיך מוקים רבינו נסים גאון למשנה דבי' תני ר' שמעון דספיחי כרוב אסורין ושאר ספיחין מותרין

(ב) תשובה

(i) אוקמי' בעיקר באופן דכו ביאר רבינו נסים גאון לשיטת רבינו תם במשנה זו

(ii) דהיינו מדובר בספיחין שגדלו בו' ור' שמעון אית לי' אשר ספיחי כרוב כיון דגדלו מהר אתי אינשי למיטעי דהגם דהני ספיחי כרוב גדולין הן מכל מקום גדלו בשנה ז'

(ג) ברם שונה שיטתו של רבינו נסים גאון משיטת רבינו תם בפרט זה:

(i) דכיון דקבענו לרבינו נסים גאון אשר ספיחי כרוב דגדלו בז' לר' עקיבא אסורין מדאורייתא אף לפני זמן ביעור

(ii) לא איצטריך לן למימר אשר הני ספיחי כרוב דגדלו בשנה ו' נשתהו עד זמן הביעור בשנה ז'

תד"ה כגון אנא

בד"ה כגון אנא כו' שהי' במקום ששלוחי ב"ד מגיעין ושם אין עושין אלא יום א' כו' עכ"ל ויש לדקדק אם הי' במקום שמגיעין שלוחי ב"ד הרי גם הם לא היו עושין אלא יום א' ומאי קאמר בישוב לא עבידנא כו' ואם נאמר דר"ל לעיר של רב ספרא היו מגיעין שלוחי ב"ד אלא שהוא הלך לשבות ביום טוב לעיר אחרת שלא היו מגיעין לשם שלוחי ב"ד קשה אם הוא היה יכול להגיע לשם אחר ששמע מפי שלוחי ב"ד באיזה יום קבעו החודש א"כ גם השלוחים היו יכולין להגיע לשם להודיעם ולמה עשו שם ב' ימים ויש ליישב ודו"ק:

(1) גמרא

(א) רב ספרא אמר

(i) הגם דידענא בקביעא דירחא ולא עבידנא יו"ט שני של גליות

(ii) לא עבידנא מלאכה בי"ט שני ביישוב הואיל ונהגו בו איסור

(2) תוספות

(א) קשיא

(i) הרי כל בני בבל בקיאי בסוד העיבור ואפ"ה עבדי תרי יומי

(ב) תירוץ

(i) רב ספרא כוון למימר שהי' במקום ששלוחי ב"ד מגיעין ובאותו מקום אין עושין אלא יום אחד

(3) מהרש"א

(א) קשיא

(i) א"כ גם בני עירו אין עושין אלא יום אחד ואמאי קאמר ביישוב לא עבידנא

(ב) תירוץ

(i) לעירו דרב ספרא אכן הגיעו שלוחי ב"ד וזאת משמעו ד"אנא ידענא בקביע דירחא"

(ii) אבל לאחר שנודע לרב ספרא יום קידוש החדש הלך לעיר אחרת ששם לא הגיעו שלוחי בית דין ולכן לא עשה מלאכה באותה עיר אחרת

(ג) קשיא

(i) אם רב ספרא הגיע לאותה עיר אחרת גם שלוחי ב"ד הגיעו שם ולמה עשו בני אותה עיר ב' ימים

דף נב.

תד"ה ביישוב לא עבידנא

[דף נב עמוד א] בד"ה ביישוב לא עבדינן אפילו בצנעא ואפילו דעתו לחזור כו' עכ"ל דאי בצנעא ודעתו לחזור שרי הכא כמו אייתרא דכסייה רבה בב"ח מאי קמבעיא ליה במדבר מאי דהא ודאי במדבר בצנעא ודעתו לחזור הוא אך קשה לפירושם דלא אפשר למלאכה בצנעא כו' דמשמע דמש"ה אפילו בדעתו לחזור אסור גבי מלאכה ולעיל מתני' איירי נמי במלאכה ואפ"ה מוקמינן לה דוקא באין דעתו לחזור אבל בדעתו לחזור שרי אפילו גבי מלאכה ויש לחלק דמלאכה דלעיל אינה תליא אלא במקום שנהגו משא"כ מלאכה דהכא דמשום איסורא הוא בב' הימים ודו"ק:

(1) משנה

(א) מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין

(ב) ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם

(2) גמרא

(א) במשנה איירי באין דעתו לחזור למקום שיצא משם

(ב) אבל היכא דדעתו לחזור מקילין ולא נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם

(3) גמרא בדף נא.

(א) רבה בר בר חנה הלך מארץ ישראל אשר שם היו מקילין לאכול אייתרא ואתא לבבל דשם היו מחמירין שלא לאכול אייתרא ומחמת דהי' בדעתו לחזור אכל אייתרא בבבל ומכל מקום לא אכלו אלא בצנעא

(4) גמרא דף נב.

(א) רב ספרא לא עשה מלאכה ביו"ט שני של גליות ביישוב וקא מיבעי לי' אלו שרי לי' לעשות מלאכה במדבר

(5) תוספות כמבואר במהרש"א

(א) הקדמה

(i) כיון

(1) דרב ספרא מיבעי לי' אלו במדבר שרי לי' לעשות מלאכה ביום שני ופשיטא אשר במדבר חשיב רב ספרא "דעתו לחזור" ועבודתו שם בצנעא חשיבא

(2) ורב ספרא פשיטא לי' אשר אופן מלאכה זה אסור ביישוב

(ii) מובן אשר הך איסור ביישוב שייך אף בדעתו לחזור ובמלאכה שהיא בצנעא

(ב) קשיא

(i) הרי קבענו מעובדא דרבה בר בר חנה אשר דעתו לחזור שרי אף ביישוב באופן בצנעא

(ג) תירוץ

(i) שאני אכילה דאפילו ביישוב מצי לאכול בצנעא

(ד) קשיא

- (i) קבענו במשנה אשר בדעתו לחזור שרי לעשות מלאכה אפילו שלא בצנעא
- (ה) תירוץ
- (i) משנה איירי דוקא לגבי מלאכה שאינו אסור אלא מצד מנהג
- (ii) ענין רב ספרא חמיר דמדובר ביום טוב שני של גליות דהוי איסור גמור
- (6) דיני יישוב בקיצור
- (א) אכילה בדעתו לחזור מותר דוקא בצנעא
- (ב) מלאכה דאינה איסור ממש בדעתו לחזור מותר אפילו שלא בצנעא
- (ג) מלאכה שהוא איסור ממש אסור אפילו בדעתו לחזור אפילו בצנעא

תד"ה הכובש ג' כבשים

משנה בד"ה הכובש ג' כבשים כו' ור"י דמתניתין לחומרא כוותיה ור"ג כו' עכ"ל וה"ה דהמ"ל דרבי יהודה לחומרא כו"א דמחמיר לגבי ר"ג אלא דניחא ליה לפרושי דלא סבירא ליה כו"א דשמותי הוא וכן לפירש"י דרבי יהודה כרבן גמליאל הוא הדין דהוי מצי לפרושי דרבי יהודה כו"א וק"ל:

(1) משנה דידן

(א) תנא קמא מיקל בענין מסוים ור' יהודה מחמיר

(2) מחלוקת רש"י ותוספות ב"משנה דהכובש"

תוספות	רש"י	
מכריע	מחמיר	ר' אליעזר
מחמיר	מיקל	ר' יהושע
מיקל	מכריע	רבן גמליאל

(3) גמרא דידן

(א) תנא קמא ור' יהודה דמשנה דידן פליגי בפלוגתא דתנאי דמשנה בהכובש

(ב) עיין בטבלא לביאור מימרא זו אליבא דרש"י ואליבא דתוספות

תוספות	רש"י
ר' אליעזר מכריע במשנה דהכובש	ר' אליעזר מחמיר במשנה דהכובש
ר' יהושע מחמיר במשנה דהכובש כו' יהודה במשנה דידן דמחמיר	ר' יהושע מיקל במשנה דהכובש כתנא קמא דמשנה דידן
ר"ג מיקל במשנה דהכובש כתנא קמא דמשנה דידן	ר"ג מכריע ומחמיר לגבי ר' יהושע במשנה דהכובש כו' יהודה במשנה דידן דמחמיר

(4) מהרש"א

(i) רש"י ותוספות תרוייהו הוי מצי לאוקמי לר' יהודה כו' אליעזר אשר לרש"י מחמיר ביותר ואפילו לתוספות מחמיר מיהת ביחס לרבן גמליאל

תוספות	רש"י
ר' אליעזר מכריע ומחמיר לגבי ר"ג במשנה דהכובש כו' יהודה במשנה דידן דמחמיר	ר' אליעזר מחמיר במשנה דהכובש כו' יהודה במשנה דידן
ר' יהושע מחמיר במשנה דהכובש	ר' יהושע מיקל במשנה דהכובש כתנא קמא דמשנה דידן
ר"ג מיקל במשנה דהכובש כתנא קמא דמשנה דידן	ר"ג מכריע

(ב) ברם עדיף להו שלא לאוקמא לר' יהודה כו' אליעזר דשמותי

דף נב:

תד"ה עד שיכלה

[דף נב עמוד ב] בד"ה עד שיכלה כו' ולפי זה משמע דהוי מדאורייתא ולא תקשי כו' עכ"ל לפי דברי התוספות מהך משנה שהביאו נמי מוכח דג' ארצות לביעור ביהודה לחוד וגם בגליל ובעבר הירדן מ"מ איכא למימר דמדאורייתא לא קאמר בשמעתין דאין סומכין אלא ביהודה וגליל ועבר הירדן מטעמא דקאמר דאין חיה שביהודה גדילה כו' אבל בג' ארצות שביהודה לאו מה"ט אסרינן לסמוך אלא גזירה ג' ארצות דביהודה משום הנך ג' ארצות יהודה וגליל ועבר הירדן אבל בירושלמי דקאמר האי טעמא גופיה דאין חיה גדילה בג' ארצות שביהודה א"כ מוכח דהוי נמי מדאורייתא ודו"ק:

(1) הקדמה

(א) בשביעית כתיב "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך"

(ב) ודרשינן "כלה לחיה אשר בשדה כלה לבהמתך מן הבית"

(2) משנה במסכת שביעית כמבואר בתוספות

(א) רישא

(i) ג' ארצות ("מדינות") לביעור: יהודה ועבר הירדן וגליל

(1) דאין ח' שביהודה גדילה על פירות שבגליל

(2) ואין ח' שבגליל גדילה על פירות שביהודה

(ב) סיפא

(i) וג' ארצות בכל אחת ואחת מן המדינות כגון ביהודה דאיתנהו הר ושפלה ועמק

(3) תוספות

(א) חלק א'

(i) כיון דברישא לגבי מדינות תליא מילתא ב"אין חיה וכו'" והך "דאין חיה" מבוססת על "ולבהמתך ולחיה"

(ii) מובן דמדאורייתא אזלינן בכל מדינה ומדינה לחוד כלומר דאם כלה לחיה במדינה א' צריך לבער לבהמה במדינה א' הגם דלא כלה לחיה במדינה ב'

(iii) משא"כ בסיפא דלא קתני "דאין חיה וכו'" לא מבורר אלו אזלינן בכל ארץ וארץ לחוד כלומר דאם כלה לחיה בהר ביהודה צריך לבער לבהמה בהר ביהודה הגם דלא כלה לחיה בעמק ביהודה

(ב) חלק ב'

(i) ברם תוספות מייתי הוכחות דאכן אזלינן בכל ארץ וארץ לחוד

(4) ירושלמי

(א) אזלינן בכל ארץ וארץ לחוד

(ב) ומפרשין טעמא דאין חיה שבהר גדילה בעמק וח' שבעמק אין גדילה בהר

(5) מהרש"א

(א) טעמא דירושלמי דומה לטעם דעלה סמכא משנה דידן לבאר הא דאזלינן בכל מדינה ומדינה לחוד

(ב) ולכן מסתבר אשר לירושלמי

(i) כמו דהא דאזלינן בכל מדינה ומדינה לחוד דאורייתא היא

(ii) הכי נמי הא דאזלינן בכל ארץ וארץ לחוד דאורייתא היא

(ג) ברם יכול להיות

(i) דאע"ג דתוספות הביאו הוכחות דאף בבלי סבירא לה דלגבי ארץ אזלינן בכל ארץ וארץ לחוד

(ii) מ"מ כיון דבבלי לא מבארת טעמא דדין ארץ יכול להיות דאינו אלא גזירה דרבנן אטו דין מדינה

בא"ד והיינו

בא"ד והיינו דמסקינן בשלהי כו' דנ"מ נמי לג' ארצות כו' עכ"ל ר"ל והיינו דמסיק ומייתי להך מלתא דבשמעתין משום דהוי נ"מ לג' ארצות שביהודה כמ"ש התוספות והא דלא קאמר תלמודא האי נ"מ בהדיא משום דחילוק הר ושפלה כו' וק"ל:

דף נג.

תד"ה מפני שנראה כמקדיש קדשים בחוץ

[דף נג עמוד א] בד"ה מפני שנראה כו' והלא גם בפנים אין לעשות כן דאינו קדוש אלא כו' עכ"ל ר"ל כיון דאינו מחיים קדושת הגוף לא שייך ביה אלא קדושת דמים ואם היה נראה כמקדש בקדושת דמים ואוכלו בלא פדייה א"כ גם בפנים אין לעשות כן משום מעילה וק"ל:

(1) גמרא

(א) אסור לו לאדם בזמן הזה שיאמר בשר זה לפסח מפני שנראה כמאכיל את ישראל קדשים בחוץ

(2) רש"י

(א) משמעו שנראה כמקדיש בהמתו עכשיו

(3) תוספות כמבואר במהרש"א

(א) קשיא

(i) כיון דלא הקדישו מחיים לא שייך בי' אלא קדושת דמים

(ii) וליכא למימר דאכן ברייתא רצונה לומר דנראה כמקדיש בקדושת דמים וכיון דאוכל בלא פדייה נראה כאלו מועל בהקדש

(iii) דהרי דין מעילה ישנו אפילו אוכל בפנים

באמצע דיבור ועל כרחך טעמא

בא"ד וע"כ טעמא משום הכי הוא כו' ול"ש לא אמר כו' עכ"ל דבלא אמר ליכא למיחש אלא משום דמוכיח סופו שעשאו מקולס דאקדשיה מתחלתו מחיים וק"ל:

דף נג:

רש"י ד"ה ה"ג לא ר' שמעון

[דף נג עמוד ב] בפרש"י בד"ה ה"ג לא ר"ש סבר כו' ולא משום תפוס לשון ראשון אלא כו' עכ"ל קושטא הוא דר"י סבר תפוס גם לשון ראשון והיינו כההיא דתמורת עולה תמורת שלמים דאיכא לקיומיה תרוייהו משא"כ הכא כיון דבגמר דבריו נמי אדם נתפס א"א לקיומיה תרוייהו ומבטל דבריו הראשונים כמ"ש התוספות וק"ל:

(1) משנה במנחות

(א) האומר הרי עלי מנחה מן השעורים

(i) לר' מאיר

(1) מביא מן החטין

(2) דהגם דליכא מנחת נדבה מן השעורים תפוס לשון ראשון כאלו לא אמר אלא הרי עלי מנחה

(ii) לר' שמעון

(1) אינו מביא כלום דאף בגמר דבריו אדם נתפס ואכן נתכוין לא למנחה לבד אלא למנחה של שעורים

(2) ומחמת דאין מנחת נדבה באה מן השעורים התנדב שלא כדרך המתנדבים

(3) ור' שמעון ס"ל דהמתנדב שלא כדרך המתנדבים לא אמר כלום

(2) משנה במסכת תמורה

(א) מי שאמר הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים

(ב) ר' יוסי

(i) אף בגמר דבריו אדם נתפס

(ii) ולכן דבריו קיימין ותרעה עד שתסתאב ומביא בדמי חצי עולה ובדמי חצי שלמים

(3) גמרא

(א) רבא אית ליה דר' שמעון דאמר במסכת מנחות אשר אף בגמר דבריו אדם נתפס בשיטת ר' יוסי במסכת תמורה אמרה

(4) ברייתא דידן

(א) תודוס איש רומי אכל גדי מקולס בלילי פסחים ומיחו בו חכמים מפני שנראה כאלו מאכיל את ישראל קדשים בחוץ

(5) הוה אמינא דגמרא

(א) הקדמה

(i) איכא אמוראי דאמרי דברייתא ר' יוסי הוא דקתני לה

(ii) ואיכא אמוראי דברייתא ר' שמעון הוא דקתני לה

(ב) קשיא

(i) לא מצינן למיתני לברייתא לא כר' יוסי ולא כר' שמעון

- (ii) דכיון דקבע רבא אשר ר' שמעון בשיטת ר' יוסי אזל דאף בגמר דבריו אדם נתפס לכאורה מסתבר אשר גם ר' יוסי בשיטת ר' שמעון אזל דהמתנדב שלא כדרך המתנדבים לא אמר כלום
- (iii) ותיקשי דברייתא דגדי מקולס לא נדב מחיים כדרך המתנדבים ואמאי קתני דנראה כמאכיל את ישראל קדשים בחוץ
- (6) תוספות ד"ה ר' שמעון אומר
- (א) קשיא להוה אמינא דגמרא
- (i) אלו ר' יוסי ור' שמעון סבירא להו תרוייהו אשר אף בגמר דבריו אדם נתפס ואשר מתנדב שלא כדרך המתנדבים לא אמר כלום
- (ii) תיקשי הא דלר' יוסי בתמורת עולה תמורת שלמים חיילי תרוייהו
- (ב) תירוצ
- (i) הגם דר' יוסי ור' שמעון תרוייהו ס"ל דאף בגמר דבריו אדם נתפס מכל מקום תמורת עולה ותמורת שלמים מושגים בפני עצמן הן ואינן מפרשות ואינן סותרות זו לזו דמצינו למינקט דמי שאמרן כיוון לקיים תרוייהו על ידי שתרעה עד שתסתאב ולא כיוון להתנדב שלא כדרך המתנדבים ולהוציא דבריו לבטלה
- (ii) משא"כ הרי עלי מנחת שעורין דכיון דר' יוסי ור' שמעון סבירא להו אשר אף בגמר דבריו אדם נתפס נמצא אשר "שעורין" מפרש וסותר להא דאמר בתחלה "הרי עלי מנחה" דאין לקיים תרוייהו ולכן בהוה אמינא נוקטין דר' יוסי ור' שמעון תרוייהו אית להו דמי שאמרן התנדב שלא כדרך המתנדבין והוציא דבריו לבטלה
- (7) מסקנא דגמרא כמבואר ברש"י ומהרש"א
- (א) שלא כהוה אמינא דנקטינן דהיכא דב' מאמרים מפרשי חדא לאידך וסותרות אהדדי כגון בהך דמנחות קאמרי ר' יוסי ור' שמעון תרוייהו דחשיב מתנדב שלא כדרך המתנדבים ולא אמר כלום
- (ב) אלא בקושטא פליגי בה ר' יוסי ור' שמעון
- (i) דלר' שמעון אכן דינו דהתנדב שלא כדרך המתנדבים ולא אמר כלום
- (ii) אבל לר' יוסי
- (1) אף בהא לא אמרינן דהתנדב שלא כדרך המתנדבים ודהוציא דבריו לבטלה
- (2) אלא כיון דאי אפשר לקיים שניהם מביא מנחת חטין הגם דבעלמא אית לר' יוסי דאף בגמר דבריו אדם נתפס
- (ג) עכשיו
- (i) מטעם שאינו מעניננו אף הך דגדי מקולס לא קסבר ר' יוסי דחשיב אופן של מתנדב שלא כדרך המתנדבים
- (ii) ולכן יכול להיות אשר ר' יוסי הוא התנא דאמר לברייתא דתודוס דנראה כמאכיל קדשים וכו'

דף נד.

תד"ה אלא בני שעיר

[דף נד עמוד א] תוספות בד"ה אלה בני שעיר כו' והכא דייק שבא על אמו מדלא כתיב
איה כו' עכ"ל עיין בתוספות ובחידושינו פרק יש נוחלין:

דף נד:

תד"ה אין תענית צבור

[דף נד עמוד ב] בד"ה אין תענית צבור כו' וי"ל דה"ק אין תענית צבור כו' אפילו במקום שלא נהגו כו' עכ"ל הכא ליכא לאקשוויי דבמקום שנהגו שלא לעשות תנינא במתני' כדפרכינן לר"י מלאכה תנינא כו' דהכא עיקר מילתיה לאו אתשעה באב אלא עיקר מילתיה אשאר תענית ציבור דאינן בבבל וק"ל:

(1) משנה

(א) מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין

(ב) מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בתשעה באב אין עושין

(2) שמואל

(א) אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב

(3) רש"י כמבואר בתוספות

(א) שמואל רצונו לומר

(i) דהגם דבבבל בתשעה באב איכא איסור מלאכה במקום שאין עושין

(ii) מכל מקום בתענית צבור בבבל ליכא איסור מלאכה אפילו במקום שאין עושין

(iii) שים לב

(1) אשר שמואל ללמד דין תענית צבור אתא ולא אתא ללמד דין תשעה באב

(4) המשך דגמרא

(א) מימרא דר' יוחנן

(i) תשעה באב אינו כתענית צבור

(ב) ובשלב אחד בסוגיין מפרשין בגמרא דר' יוחנן כשמואל ס"ל אלא דר' יוחנן ללמד דין תשעה באב אתא והכי קאמר:

(i) הגם דבתענית צבור בבבל ליכא איסור מלאכה אפילו במקום שאין עושין

(ii) מכל מקום בתשעה באב בבבל איכא איסור מלאכה במקום שאין עושין

(ג) קשיא

(i) במשנה כבר תנינא אשר דין איסור מלאכה בט' באב במנהגא תליא

(5) מהרש"א

(א) קשיא

(i) אמאי לא הקשו בגמרא לשמואל כעין דהקשו לר' יוחנן

(ii) דכבר קתני במשנה אשר מלאכה בתשעה באב במנהגא תליא

(ב) תירוץ

(i) קבענו דעיקר כוונת שמואל היינו למילף דליכא איסור מלאכה בבבל בתענית צבור אשר בנקודה זו לא דנה משנתנו

(ii) מה שאין כן עיקר כוונת ר' יוחנן היינו למילף דין מלאכה בתשעה באב ועל זאת מקשי שפיר
דמשנה גופה כבר דנה בזה

גמרא ומי אמר ר' יוחנן הכי

גמ' ומי אמר ר' יוחנן הכי כו' מאי לאו לבין השמשות כו' ולא ניחא ליה למימר דס"ל כשמואל דלעיל דתענית צבור בין השמשות שרי דא"כ הוה תלי ליה בדלא תניא דהא תנן בתענית צבור אוכלין ושותין מבע"י דמשמע הא בין השמשות אסור כדפרכינן לעיל לשמואל ודו"ק:

(1) גמרא

(א) מימרא דשמואל

(i) חומרות תענית צבור בארץ ישראל יש להן מקום בתשעה באב בבבל ולא בתענית צבור בבבל

(ii) בתחלת סוגיין נוקטין

(1) אשר בארץ ישראל אוסרין אכילה בבין השמשות של ערב תענית צבור

(2) ואשר מימרא דשמואל מילף אשר חומרא זו נוהגת גם בבין השמשות של ערב תשעה באב אפילו בבבל

(ב) קשיא

(i) האמר שמואל אשר ט' באב בין השמשות שלו מותר

(ג) מסקנא דגמרא בביאור מימרא דשמואל

(i) צודק ומוכרח דשמואל ס"ל אשר אף בבין השמשות של ערב תענית צבור בארץ ישראל ליכא איסור אכילה

(ii) ולכן מובן הא דלדיד' ליכא איסור אכילה בבין השמשות של ערב תשעה באב

(2) משנה

(א) אוכלין ושותין מבעוד יום בתענית צבור אפילו בארץ ישראל

(3) גמרא

(א) קשיא

(i) לכאורה משמעו דמשנה היינו דמיהת בבין השמשות של ערב תענית צבור אין אוכלין ושותין

(ב) תירוץ

(i) לא כיוונה משנה זו למתני אלא דבתענית צבור ליכא איסור אכילה עד חשיכה

(4) המשך דגמרא

(א) ר' יוחנן אית לי' אשר אפילו בבבל אין אוכלין ושותין בבין השמשות דתשעה באב

(ב) קשיא לר' יוחנן

(i) הרי ר' יוחנן אמר נמי אשר תשעה באב אינו כתענית ציבור

(ii) ולכאורה משמעו אשר

(1) הגם דבערב תענית ציבור לא אוכלין בבין השמשות בארץ ישראל

(2) מכל מקום בערב תשעה באב אוכלין בבין השמשות

(5) מהרש"א

(א) קשיא

(i) ליתרצי דר' יוחנן סבירא לי' כשמואל אשר בערב תענית צבור בארץ ישראל מותר לאכול בבין השמשות

(ii) ור' יוחנן משמיענו ככה

(1) הגם דבערב תענית ציבור מותר לאכול בבין השמשות בארץ ישראל

(2) מכל מקום בערב תשעה באב אסור לאכול בבין השמשות

(ב) תירוץ

(i) פשיטות משמעו של "אוכלין ושותין מבעוד יום בתענית ציבור" במשנה היינו דאוכלין דיקא מבעוד יום ולא בבין השמשות

(ii) עכשיו

(1) הגם דלשמואל מפרשין בדוחק אשר משנה ר"ל דמותר באכילה עד חשיכה

(2) מכל מקום

(א) אלו הי' ר' יוחנן מסכים לשיטת שמואל

(ב) לא הי' אומר "תשעה באב אינו כתענית ציבור" למילף איסור לבין השמשות בתשעה באב

(ג) דהרי יכולין אנחנו למיטעי ולחשוב אשר בין השמשות אסור בתענית ציבור ואשר לא בא ר' יוחנן אלא למילף אשר בערב תשעה באב שרי לאכול בבין השמשות

דף נה. רש"י ד"ה מעיקרא תנא ותוספות ד"ה מדקאמר ר' מאיר

[דף נה עמוד א] בפירש"י בדבור המתחיל מעיקרא תנא כו' ולבסוף תנא איסורא דקתני ב"ש אוסרין דמשמע בכ"מ עכ"ל לא ידענא משמעו בכל מקום אלא הלילה בגליל קאמרי ב"ש דאסור וכן משמע לקמן ומדתנא לשון אוסרין משמע שפיר דאיסורא תני מיהו מדברי התוס' נראה דמלשון דתני אוסרין לא מוכח מידי דשפיר יפול לשון אסור במקום שנהגו שאין עושין אלא דמוכח לה דלא שייך פלוגתא במנהגא דליחזי היכי נהוג ודו"ק:

תוס' בד"ה מדקאמר ר' מ' כו' אמתני' ליכא למידק הכי מדקאמר ת"ק מנהגא כו' עכ"ל דלא ניחא להו לפרושי דקושטא הוא הא דקאמר תלמודא מעיקרא תני מנהגא ולבסוף כו' דמדקדק ליה הכי מדקאמר ת"ק מנהגא מכלל דחכמים איסורא קאמרי דא"כ הוא מאי קושיא דאימא דבהכי פליגי ת"ק וחכמים דלשון חכמים אומרים פלוגתא משמע אלא דהמקשה היה סובר דלא פליגי בהכי אלא דתרוייהו סברי מנהגא וה"ק כו' ולא מדקדק דלבסוף תני איסורא אלא מדנחלקו ב"ש וב"ה כמ"ש התוס' לעיל ודו"ק:

(1) משנה א' בדף נ.

(א) מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין

(ב) מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות אין עושין

(2) משנה ב' בדף נה.

(א) וחכמים אומרים

(i) ביהודה היו עושין מלאכה עד חצות

(ii) ובגליל לא היו עושין כל עיקר כלומר לא היו עושין כל עיקר אחר עלות השחר בערבי פסחים

(ב) הלילה ב"ש אוסרין וב"ה מתירין עד הנץ החמה

(3) ברייתא

(א) ר' יהודה

(i) ביהודה היו עושין מלאכה עד חצות ובגליל אין עושין כל עיקר

(ב) אמר לו ר' מאיר

(i) מאי ראי' יהודה וגליל לכאן

(ii) אלא מקום שנהגו עושין מקום שלא נהגו אין עושין כלומר דליחזי היכי נהוג

(4) גמרא

(א) קשיא

(i) מעיקרא תנא מנהגא ולבסוף תנא איסורא

(5) רש"י

(א) הכי משמעו

(i) משנה ב' מעיקרא תנא שיטת חכמים דבמנהגא תליא מילתא

(ii) ולבסוף תנא איסורא משום דקתני ב"ש אוסרין "דמשמע בכל מקום"

(6) תוספות

- (א) קשיא לר' מאיר
- (i) ר' מאיר דקאמר לר' יהודה דליחזי היכי נהוג דהכל במנהגא תליא
- (ii) לכאורה סבירא לי' נמי אשר ב"ש וב"ה תרוייהו אית להו דבמנהגא תליא מילתא
- (iii) וזאת לא יתכן דאף לדידהו תיקשי דליחזי היכי נהוג ומוכרח דאית להו דבאיסורא תליא מילתא
- (7) מהרש"א בד"ה מעיקרא
- (א) קשיא א' לרש"י
- (i) בית שמאי לאו "בכל מקום" משתעי דלא קאמרי אלא דבגליל אסרו בלילה
- (ב) קשיא ב' לרש"י
- (i) אמאי לא מספיק לרש"י הא דב"ש משתמשינן בלשון "אוסרין" למילף דבית שמאי סבירא להו דאיסורא היא ולא מנהגא
- (8) המשך מהרש"א
- (א) אכן שים לב
- (i) דמדברי תוספות לעיל משמע דסבירא להו כרש"י אשר לשון "אוסרין" לא מספיק להוכיח אשר איסורא היא
- (ii) דאי לאו הכי לא היו צריכין תוספות להוכיח אשר ב"ש וב"ה באיסור פליגי מהא דאלו מנהגא היא ליחזי היכי נהוג
- (9) תוספות ד"ה מדקאמר ר' מאיר
- (א) קשיא
- (i) אמאי לא מקשה "מעיקרא תנא מנהגא ולבסוף תנא איסורא" ככה:
- (1) תנא קמא במשנה א' ס"ל בהדיא דבמנהגא תליא מילתא
- (2) ומשנה ב' מתחלת בסגנון "וחכמים אומרים" אשר בדרך כלל משמעו דפליגי על תנא קמא ומובן דפליגי בהא דחכמים ס"ל דאיסור הוא ולא מנהגא
- (ב) תירוץ
- (i) יכול להיות אשר סגנון "וחכמים אומרים" אין משמעו דפליגי אתנא קמא
- (ii) אלא משמעו
- (1) דחכמים אומרים לתנא קמא "היה לך לברר באיזו מקומות נהגו לעשות מלאכה לפני חצות ובאיזו מקומות נהגו שלא לעשות מלאכה אפילו לפני חצות"
- (2) דלא סבירא להו לחכמים סברא דר' מאיר דליחזי היכי נהוג
- (10) מהרש"א
- (א) קשיא
- (i) אכן מנא להו לתוספות להסיק אשר מעיקרא תנא וכו' לא קאי על תנא קמא וחכמים
- (ב) תירוץ
- (i) אלו כיוונו בגמרא ככה היו יכולין לתרץ קושיית "מעיקרא תניא וכו'" בפשיטות דאין הכי נמי דזה גופה פלוגתא דתנא קמא וחכמים אשר עלי' רמזה משנה בלשון "חכמים אומרים"

(1) דלתנא קמא מנהגא הוא

(2) וחכמים אומרים דאיסור הוא

דף נה:

דף נה עמוד ב] בד"ה עולי רגלים כו' ואין לומר דדבר האבוד הוא כו' עכ"ל הל' קצת
מגומגם דודאי אין לומר דדבר האבוד הוא דא"כ בלאו עולי רגלים נמי שרי אבל הל"ל
ואין להקשות דדבר האבד הוא כו' וק"ל:

תד"ה ואם מתיירא

**בד"ה ואם מתיירא שמא יגנבו כו' לא הזקיקוהו להניח בבית שלישי והתירו כו' עכ"ל
ושמא יגנבו דקתני בהך ברייתא היינו בבית הסמוך לו ושמא יגנבו דקתני בהך מתני'
דמ"ק דמייתי לעיל היינו מבית האומן אבל בפ' מי שהפך גרסינן בהך ברייתא ואם חושש
להם שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת ואם אינו מאמינו מביאן בצינעא כו' מהך נראה
דהזקיקוהו להניח גם בבית שלישי ע"ש ודו"ק:**

דף נו:

בא"ד וקצת תימא

בא"ד וקצת תימא היאך יכירו בין אותם שנשרו כו' עכ"ל דהא בנמצאו נפלו לארץ בי"ט איירי כולה דאל"כ הוה משתמש באילן אבל לפרש"י דאיירי בנמצאת במכבדות או בין הכיפין ניחא וק"ל:

- (1) הקדמה א'
 - (א) הכיפין משמעו נופות התחתונים בדקל
- (2) הקדמה ב'
 - (א) מכבדות היינו כפות תמרים בראש הדקל
- (3) הקדמה ג'
 - (א) פירות שנשרו בשבת אסורין משנה
 - (א) אנשי יריחו בשבת אכלו פירות שנשרו תחת הדקל ומיחו בם חכמים
- (5) גמרא כמבואר ברש"י
 - (א) אנשי יריחו וחכמים פליגי בפירות שהיו מחוברין בבין השמשות ולאחר כך נשרו בשבת ואכתי לא נפלו למטה לארץ מחמת דקבלו אותן מכבדות
 - (ב) אבל כשהן למטה בארץ בין הכיפין דברי הכל מותר
 - (ג) טעם מחלקותן במכבדות וטעם דלא פליגי בבין הכיפין אינן מעניננו בפיסקא זו
- (6) תוספות
 - (א) קשיא לשיטת רש"י
 - (i) בין במכבדות ובין בין הכיפין אמאי לא חיישי לאיסור פירות שנשרו בשבת
 - (ב) תירוצ'
 - (i) שלא כשיטת רש"י
 - (ii) במשנה איירי בפירות שנשרו לפני בין השמשות – ולכן לא שייך דין פירות שנשרו בשבת – ונחו מתחלה על מכבדות ועל הכיפין ולא נמצאו אותן פירות אלא לאחר שנפלו בשבת למטה לארץ
 - (iii) ומטעם שאינו מעניננו
 - (1) קא מיפליגי אנשי יריחו וחכמים היכי דנחו על מכבדות מקודם שנפלו למטה לארץ
 - (2) ולכולי עלמא מותר בנחו על הכיפין מקודם שנפלו למטה לארץ
 - (ג) קושיות לשיטת תוספות כמבואר במהרש"א
 - (i) קשיא א'
 - (1) כיון דלא נמצאו הפירות אלא לאחר שנפלו לארץ מן המכבדות או מן הכיפין

(2) האיך יודעין אלו הני פירות נשרו לפני שבת או בשבת – ולכן אף לשיטת תוספות קשה אמאי לא חיישי לדין פירות שנשרו בשבת

(ii) קשיא ב'

(1) האיך יודעין לחלק בין פירות אשר מתחלה נפלו על מכבדות לפירות אשר מתחלה נפלו על הכיפין

(ד) שים לב אשר קושיא ב' ליתא לשיטת רש"י כיון דלשיטת רש"י תליא מילתא באופן דנמצאו דהיינו או דנמצאו למעלה במכבדות או דנמצאו למטה בין הכיפין

[בד"ה מחלוקת כו' ובין הכיפין נמי אמאי ד"ה מותרין הא קמשתמש כו' עכ"ל ממתני' דאין עולין באילן כו' לא קשיא להו אבין הכיפין דלמטה הוא ולא שייך ביה עלייה באילן אבל מהא דקמשתמש במחובר מיהא קשיא להו ודו"ק:]

בא"ד בעירובין ובכמה דוכתי וליכא לאוקמא בפחות מג' טפחים כו' בין פחות מג' ליותר ועוד דלא גרע בין כו' פירות הנושרין ונראה לר"י כו' כצ"ל:

בא"ד במה אנן קיימין בסתם פי' דבסתם לא שייך למגזר שמא יעלה כו' עכ"ל ר"ל לאנשי יריחו אפילו במכבדות וק"ל:

בד"ה דתנן ר"י כו' אלא אפילו היה מוכן שאין מוקצה מחמת איסור לא הוי מוכן לכלבים כו' עכ"ל ר"ל כגון ביום טוב דלא היה מוקצה מחמת איסור שחיטה ועיין בתוס' פ"ק דביצה וק"ל:

בד"ה מוכן לעורבים כו' א"כ איסור מוקצה לא שייך בה למיגזר כו' עכ"ל איסור תלישה נמי ודאי דלית בה בביצה מיהו שייך למגזר בה דהוי נמי פירות הנושרין ועיין פירש"י שם וק"ל:

דף נז.

תד"ה אלא מפני

[דף נז עמוד א] בד"ה אלא מפני כו' וא"ת מ'מ ניפטר כו' וי"ל כב"ה כו' אינו הפקר כו' עכ"ל ולא ניחא להו לפרש כנראה לכאורה הכא מפרש"י משום דמפקע לה ממעשר וגוזל את הלוי דא"כ ליתני נמי דלא יפקיר משום דמפקיע ליה ממעשר אלא דר"ל דמפקע לה ממעשר לפי טעותן דסבורין שהיא פאה גמורה ואוכלין אותה בטיבלה וכן פרש"י במתני' והתוס' סמכו דבריהם הכא ולא אמתני' דקתני בה נמי ונתנו פאה לירק ומיחו בידם חכמים משום דהכא בברייתא מפורש טפי האי טעמא דמשום טעותא הוא כדקאמר להו השליכו מעליכם ואני נותן לכם כפלים במעושר וק"ל:

(1) משנה בדף נו.

(א) אנשי יריחו נתנו פאה לירק ומיחו בידם חכמים

(2) גמרא

(א) בן בוהיין נתן פאה לירק ובא אביו ואמר לעניים השליכו מעליכם ואני נותן לכם כפליים מפני שאמרו חכמים דאין נותנין פאה מן הירק

(3) רש"י יש לו ב' מהלכים להא דאמרו חכמים דאין נותנין פאה לירק

(א) מהלך א' אשר בו השתמש רש"י במשנה

(i) חכמים אית להו דאין נותנין פאה לירק

(1) דהגם דפאה פטורה מן המעשר מכל מקום "פאה" מן הירק אין לו דין פאה וחייבת במעשר

(2) וחיישינן שמא יטעו עניים למימר דפטורה

(ב) מהלך ב' אשר בו השתמש רש"י בגמרא בהך דבן בוהיין

(i) פאה מן הירק אכן יש לו דין פאה ופטורה מן המעשר

(ii) ואף על פי כן מיחו חכמים משום דבנתינת פאה מפקיעין מן המעשר וגוזל ללוי

(4) תוספות בדף נז. לגבי הך דבן בוהיין

(א) קשיא למהלך א' דרש"י דבו פירש רש"י למשנה

(i) אמאי פירש רש"י אשר "פאה" מן הירק חייבת במעשר מחמץ דבקושטא אין לו דין פאה

(ii) הרי על כל פנים הפקיר הנותן הך "פאה" והפקר פטור מן המעשר

(5) מהרש"א

(א) קשיא

(i) אמאי לא פירשו תוספות בגמרא כמהלך ב' דרש"י אשר אין הכי נמי דפטור מן המעשר וכיוון אב דבן בוהיין למימר "שאמרו חכמים דאין נותנין פאה לירק" מפני שמפקיע מן המעשר בנתינתו לפאה

(ב) תירוץ

(i) דאם כן הוה להו לחכמים למיתני נמי דלא יפקיר איש תבואה שלו דאף בהפקר מפקיע מן המעשר

(ii) ולכן עדיף לתוספות לפרש אשר אכן לא מפקיע מן המעשר כשנותן "פאה" לירק כמהלך א' דרש"י במשנה

(ג) קשיא

(i) כיון דקושיית תוספות לרש"י עולה דיקא למהלך א' דרש"י אשר בו פירש רש"י למשנה

(ii) אמאי לא הקשו תוספות קושיתיהו לעיל כשפירש רש"י למשנה

(ד) תירוצ

(i) עדיף להו להקשות קושיתיהו למהלך א' מתוך דברי אביו של בן בוהיין משום דקבענו אשר למהלך א' דרש"י חיישינן שמא יטעו עניים למימר אשר "פאה" זו פטורה מן המעשר

(ii) ומדברי אביו של בעל בוהיין "השליכו מעליכם ואני נותן לכם כפליים" בולט אשר אכן טעו עניים

הדרן עלך מקום שנהגו

ב' דר"ח תמוז תשע"ג